

dende. Det var vestjyske bønder, der startede andelsmejerierne, hedder det ofte, men ikke få af de biograferede lærere i Harald Nielsens bog har deres del af æren for den hurtige udbredelse af bevægelsen i 1880'erne.

Foruden de biografiske afsnit rummer bogen en indledning om skoleordningerne, herunder især den vestjyske, som Harald Nielsen sætter højt. Der bliver her plads til nogle personlige betragtninger om skolens mål og midler, og ikke mindst på den baggrund kunne man synes, at den flittige forfatter vel kunne have medtaget de ganske få grundtvigske friskoler i amtet.

Claus Bjørn

SIJÆLLANDS LANDSTINGS PANTEPROTOKOLLER 1632–1761. *Registre fremstillet ved edb, udgivet af Landsarkivet for Sjælland m. m. 1974, 231 s. kr. 20.*

Edb-alderen stiller på flere områder arkivvæsenet over for nye opgaver. Umiddelbart viser det sig ved, at afleveringer af offentlige arkivalier nu kan bestå af hulkort, magnetbånd o. l., som dels byder på særlige opbevaringsmæssige problemer, dels kræver særligt udstyr for at kunne anvendes af arkivernes kunder. Et andet problem er, i hvilket omfang arkivvæsenet skal anvende edb-teknikken i sin dokumentationsvirksomhed for at lette brugerne adgangen til arkiver, der er vanskeligt tilgængelige på grund af arkivaliernes omfang. Dette problem er af samme karakter som det, bibliotekerne står overfor, når man vil lette litteratursøgning om forskellige emner.

Det foreliggende register er det første danske eksempel på brug af edb til at lette adgangen til arkivalier, som er gennemført af arkivvæsenet.

I dette er som et forsøg overført de ca. 2500 pantebreve ti Sjællands Landstings panteprotokoller fra perioden 1632 til 1761 til magnetbånd, idet der forinden er sket en standardisering, hvorved der for hvert pantebrev er medtaget sidehenvisning til protokollerne, datering, oplysninger om låntager, långiver, lånets størrelse og den stillede pant, samt enkelte andre oplysninger, hvor sådanne findes.

På grundlag heraf har registre derefter kunnet fremstilles for hver enkelt type oplysning, således at man har en let adgang til at finde frem til f. eks. samtlige pantelån, der er optaget af en bestemt person, af en bestemt samfundsgruppe etc. Helt uden problemer er denne måde at lave registre på dog ikke. Enhver, der har arbejdet med ældre tiders navne, ved, at stavemåden kan skifte fra registrering til registrering, og man kan derfor have brug for at se under flere forskellige stavemåder, såfremt man vil finde alle registreringer for samme person. Således indeholder de aftrykte registre f. eks. stavemåderne Arenstorff, Arenstorf, Arenstorph og Arensdorff for den samme person. Den normale sorteringsprocedure, som edb-anlæg er forsynet med, vil ikke kunne identificere, at dette er den samme mand. Problemer opstår ligeledes ved det geografiske regi-

ster, hvor protokollerne ikke er standardiserede med hensyn til, hvilken geografisk lokalitet man skal anvende ved stadsangivelsen.

På trods af disse mangler er der dog ingen tvivl om, at registrene vil være en særdeles anvendelig genvej både, når der er brug for at finde frem til enkelte lån, og ved undersøgelser, der omfatter større grupper af pantelån fordelt efter f. eks. sociale eller geografiske kriterier. Registret har desuden medtaget de oplysninger, der er relevante, ikke blot med hensyn til registeranvendelsen, men tillige til en række andre formål, hvilket må anses for at være særdeles væsentligt, da det øger anvendeligheden og kan gøres med mindre bekostninger, når det sker samtidig med indkodningen af de øvrige oplysninger.

Det foreliggende register er som nævnt kun tænkt som et forsøg, og et væsentligt spørgsmål må da blive, om man skal gå videre ad den vej, eller sagt på en anden måde, om omkostningerne ved overføringen til magnetbånd står i et rimeligt forhold til den nytte, man har af at have oplysningerne i den maskinlæsbare form.

Såfremt registret alene er tænkt brugt, som det her er publiceret, er det sandsynligt, at registrene kunne være lavet manuelt for de samme udgifter, måske endda billigere, hvis den virkelige udgift til edb-tid medregnes, ikke mindst i betragtning af, at der allerede findes et samtidigt geografisk register. Er der derimod tale om, at man hyppigt ønsker at gøre brug af de fremstillede magnetbånd for at trække nye kombinationer af oplysninger frem, vil dette kunne gøres med meget små ekstraudgifter, og nytten af at overføre et givet materiale til magnetbånd vil da stige betydeligt.

Overvejelser af denne art om nytte og omkostninger bør være de grundlæggende faktorer ved overvejelser om yderligere anvendelse af edb som dokumentationsmedium for arkivmateriale. »Edb-tærskelen« vil formentlig tidligst blive overskredet for relativt store og hyppigt anvendte materialer af enstype-sager, men man skal dog tillige gøre sig klart, at »enkeltopslag« på magnetbånd kan være ret bekostelige, såfremt der kræves kort ekspeditionstid, og de arkivalier, der vil opnå de bedste resultater med, vil derfor nok være sådanne, der hyppigt anvendes ved større forskningsprojekter eller til administrative formål, mens arkivalier, der mest anvendes til slægtshistoriske eller andre mindre omfattende undersøgelser, vil have en højere tærskelværdi, fordi der til disse formål formodentlig alene kan gøres brug af færdige registre.

Hans Chr. Johansen

RIBE RÅDSTUEDOMBØGER 1527–1576 OG 1580–1599. *Udgivet af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Ved Erik Kroman. Under tilsyn af Aksel E. Christensen og Kristian Hald. København 1974, XI + 264 s. Kr. 48,30, indb. 57,50.*

I serien »Ældre danske rådstueprotokoller og bytingbøger« er Jylland nu også repræsenteret, i overensstemmelse med Kildeskriftselskabets oprindelige plan, der